

HENRIK IBSEN

NORA

(Domeček pro panenky)

CHARAKTERISTIKA UMĚLECKÉHO TEXTU

KROGSTAD

Když byl váš manžel nemocen, přišla jste si ke mně vypůjčit dvanáct set tolarů.

NORA

Nevěděla jsem tenkrát o nikom jiném.

KROGSTAD

Slíbil jsem, že vám ty peníze opatřím –

NORA

A taky jste mi je opatřil.

KROGSTAD

Slíbil jsem, že vám tu částku opatřím za určitých podmínek. Byla jste tak zaujata manželovou nemocí a už už jste chtěla mít ty peníze na cestu, že jste ani nepomyslela, na čem všem to závisí. Ale teď je právě vhodná příležitost, abych vám to připomněl. Zkrátka, slíbil jsem, že vám ty peníze opatřím na dlužní úpis, a taky jsem ho vyhotovil.

NORA

A já jsem ho podepsala.

KROGSTAD

Ano, jenže dole jsem připsal ještě několik řádek, že totiž váš otec přejímá ručení. A ten dovětek měl váš otec podepsat.

NORA

Měl? – Vždyť ho taky podepsal.

KROGSTAD

Datum jsem nevyplnil; to znamená, že váš otec měl sám udat den, kdy úpis podpisoval. Vzpomínáte si, paní Helmerová?

Analýza uměleckého textu

- **zasazení výňatku do kontextu díla**

Úryvek je převzat z prvního dějství, kdy Krogstad vysvětluje Noře, že odhalil falešný podpis jejího otce, a tím ji drží v šachu.

Dějství první

Je Štědrý den a Nora Helmerová se vrátila domů s mnoha nakoupenými dárky pro své tři děti. Její manžel Helmer si Noru dobíral, kolik zase utratila, ale vše jí proplatil, dokonce se zajímal o to, co si koupila pro sebe. Nora by si pro sebe přála peníze.

Na návštěvu přišli paní Kristina Lindová a pan doktor Rank. Nora a Kristina se 10 let neviděly. Nyní Nora Kristině vyprávěla, že její manžel získal nové místo jako ředitel banky, takže budou mít víc peněz. Nedávno byl Helmer přepracovaný, vážně onemocněl, a tak musela celá rodina odjet na rok do Itálie, aby si Helmer odpočinul. Tato zdravotní cesta byla velmi drahá, údajně ji zaplatil Nořin otec, který krátce na to zemřel, ale to nebyla pravda. Nora Kristině přiznala, že peníze na cestu sehnala ona, zadlužila se a musela po nocích tajně pracovat, aby dluh splatila.

Do bytu přišel advokát Krogstad. Doktor Rank opustil Helmerovu pracovnu, aby Krogstada a Helmera nerušil, a zastavil se u žen. Zmínil se o tom, že Krogstad je prohnitý člověk.

Nora si hrála s dětmi, když do pokoje vešel Krogstad. Vyptával se jí na to, zda její manžel přijme paní Lindovou do své banky. Nora přiznala, že ano a že díky ní, to ona se za svou přítelkyni přimluvila. Krogstad Noře připomněl vše, co se stalo: že to on Noře půjčil peníze na dlužní úpis a že moc dobře ví, že na tomto úpise Nora zfalšovala podpis svého otce. Krogstad je připraven vše vyrazit Helmerovi, pokud by měl přijít o místo. Po Krogstadově odchodu přišel za Norou manžel a ptal se, co Krogstad chtěl. Sám odhadnul, že prosil o to, aby nebyl propuštěn. Helmer ale na Noru nedbal a trval na tom, že zkaženého Krogstada, který falšoval podpisy, vyhodí.

Dějství druhé

Na Boží hod vánoční si Nora chystala kostým na maškarní ples. S opravou poničeného kostýmu jí pomáhala Kristina Lindová a u toho si ženy povídaly o doktoru Rankovi. Kristina si myslela, že to on půjčil Noře peníze. Když přišel Helmer, Nora se ho snažila znovu přesvědčit, aby Krogstada nepropouštěl. To ale Helmera rozzlobilo a okamžitě chtěl odeslat Krogstadovu výpověď. Krátce po jeho odchodu přišel za Norou doktor Rank. Byl smutný, protože věděl, že brzy zemře. Chtěl ještě Noře říct, že ji miluje. Nora to tušila, ale nelíbilo se jí, že jí to doktor sděluje právě teď.

Služebná Noře ohlásila návštěvu; opět přišel Krogstad a chtěl vědět, proč mu byla doručena výpověď. Naléhá na Noru, aby manžela přesvědčila, a vyhrožuje, že o půjčce řekne Helmerovi, a to i kdyby Nora odešla od rodiny nebo spáchala sebevraždu. Jeho cílem je stát se ředitelem banky místo Helmera. Krogstad vše sepsal do dopisu, který při svém odchodu hodil do schránky.

Kristina Lindová Noře slíbila, že Krogstada přesvědčí, aby si dopis vyžádal zpátky. Nora má zatím zdržet svého manžela, aby si nešel vyzvednout dopisy. Kristina Krogstada nezastihla, odjel na venkov. Nora má dojem, že jí zbývá jen 31 hodin života, což je doba, za kterou její muž půjde pro dopisy.

Dějství třetí

Krogstad našel v bytě lístek od paní Lindové a přišel za ní k Helmerovým. Z jejich rozhovoru vyplynulo, že Lindová Krogstada kdysi opustila a vdala se za lépe zajištěného muže. Nyní by chtěla, aby spolu zase žili a ona mohla být matkou Krogstadových dětí. Krogstad je tak šťastný, že je ochoten vyžádat si svůj dopis zpět, ale paní Lindová to odmítne; podle ní by si Nora a její manžel měli upřímně promluvit.

Nora a Helmer se vrátili z maškarního plesu poměrně brzy, Helmer chtěl být s Norou sám. Nora se ale cítila unavená. Vtom je vyrušil doktor Rank. Jeho řeč byla zvláštní, řekl, že na příštím plese bude neviditelný, a odešel. Po jeho odchodu si Helmer vyzvedl dopisy, ty nahoře byly od doktora Ranka a byly označené křížkem. Při pomýšlení na Rankovu smrt byli oba manželé skleslí a odebrali se do svých pokojů. Helmer za chvíli vyšel, už si přečetl Krogstadův dopis. Řekl Noře, že už nebude vychovávat jeho děti a že musejí vše ututlat. Krátce na to přišel poslíček s dopisem od Krogstada, vracel Noře dlužní úpis. Helmer ihned otočil a tvrdil, že Noru chápe, chtěla ho zachránit a je hodná žena. Nora Torvaldovi řekla, že je ráda, že si konečně mohou vážně promluvit. On i její otec se k ní vždy chovali jako k panence na hraní a ona jen přejímala jejich názory. Nyní by chtěla žít svůj život, odejít od rodiny a být šťastná. Torvald Helmer to nechápal. Nora se mu snažila vysvětlit, že ji zklamal, když se polekal Krogstadova sdělení. Uvědomila si, že svého muže nemiluje. Aniž by se rozloučila s dětmi, opustila dům.

- **téma a motiv**

téma: dlužní úpis

motiv: tovary, manželova nemoc, otec

- **časoprostor**

prostor: byt manželů Helmerových

čas: zima, před Vánocemi

- **kompoziční výstavba**

Hra má tři dějství, z nichž první je nejdelší.

- **literární forma, druh a žánr**

drama, drama, činohra

- **vypravěč**

v dramatu se vypravěč neuplatňuje

- **postavy**

Nora Helmerová – matka tří dětí, obětavá, vypůjčila si tajně peníze, aby pomohla svému manželovi, uvědomila si, že je pouhou loutkou, a rozhodla se pro radikální změnu

Torvald Helmer – Nořin manžel, buduje kariéru, Noru miluje a říká jí skřivánku, ale zároveň je velmi kritický k jejímu utrácení

Kristina Lindová – Nořina dávná přítelkyně, bezdětná vdova, kdysi byla partnerkou Krogstada

advokát Krogstad – Torvaldův zaměstnanec, falšuje podpisy, má pověst bezcharakterního muže

doktor Rank – rodinný přítel Helmerových, umírá, miluje Noru

- **vyprávěcí způsoby**

přímá řeč jednotlivých postav

v úryvku hovoří advokát Krogstad a Nora Helmerová

- **typy promluv**

dialog advokáta Krogstada a Nory Helmerové

- **jazykové prostředky a jejich funkce ve výňatku**

apoziopeze *Slíbil jsem, že vám ty peníze opatřím –*

otázka *Měl?; Vzpomínáte si, paní Helmerová?*

Oba aktéři mluví spisovně.

- **tropy a figury a jejich funkce ve výňatku**

epizeuxis *už už jste chtěla mít*

Literárněhistorický kontext

• kontext autorovy tvorby

- kdy autor tvořil

Henrik Johan Ibsen (1828–1906)

- Nor, básník a dramatik
- zakladatel realistického dramatu
- jeho otec byl zbankrotovaný podnikatel
- v mládí vypomáhal v lékárně, kde se zapletl se služkou a měl s ní nemanželské dítě (vina = časté téma jeho her)
- zabýval se jen literaturou a politikou, neudělal maturitu
- 6 let byl pomocným režisérem a dramaturgem Norského divadla v Bergenu, psal pro něj historické a oslavné hry
- poté pracoval v Kristianském divadle
- podnikl cesty do Dánska a Německa
- byl ženatý, měl syna
- zklamaný politikou, odjel do ciziny – Berlín, Řím, Drážďany, Mnichov
- r. 1901 měl mozkovou příhodu

- začínal básněmi, podepisoval je pseudonymem

- autor 26 dramát

Catilina – první drama, ve verších

Mohyla – druhá hra

Komedie lásky

Peer Gynt, Divoká kachna, Heda Gablerová – nejčastěji uváděné hry

• literární / obecně kulturní kontext

Realismus

- realismus odvozen od slova reálný (realis) = skutečný, opravdový
- realismus = „škola upřímnosti v umění“
- od 2. pol. 19. stol.
- předchůdci realismu: H. de Balzac, Stendhal, G. Flaubert
- snaží se zachytit skutečnou podstatu věcí, opravdovost, pravdivost v celé její složitosti, hledat vzájemné vztahy, příčiny, důsledky nějakého jevu → nejčastějším žánrem je román
- realistický hrdina: typický hrdina, vyvíjí se jeho myšlenky a názory
- nově se uplatňují hovorové výrazy, archaismy, dialekty
- vliv na realismus měl filozofický směr *pozitivismus* (spojen s A. Comtem, zobrazuje fakta, skutečné je to, co lze dokázat smysly) a *materialismus* (dialektický, sledoval vývoj společnosti jako tříd, přednost má hmota před duchovnem)
- rozvinutá fáze realismu soustředěná na kritiku poměrů = kritický realismus

Severská literatura:

Henrik Ibsen

Hans Ch. Andersen – pohádky

Francie:

Honoré de Balzac (1799–1850)

„literární gigant“ – *Lidská komedie* – cyklus 143 románů, předem promyšlená linie

- nejvýraznější romány: *Otec Goriot, Ztracené iluze, Lesk a bída kurtizán*

Gustav Flaubert (1821–1880)

Paní Bovaryová – hlavní hrdinka Ema Bovaryová → literární typ, žena utíkající od skutečnosti k iluzím = bovarismus

Citová výchova – podtitul Historie mladého muže, osudy romantika

Bouvard a Pécuchet – nedokončený román, podle něj seriál Byli jednou dva písaři

Emile Zola (1840–1902)

- cyklus 20 románů *Les Rougon-Macquart* – 32 hlavních, 1000 vedlejších postav

- romány z cyklu: *Břicho Paříže, Zabiják, Nana*

Rusko:

Nikolaj Vasiljevič Gogol (1809–1852)

- v Petrohradě pracoval jako úředník a věnoval se historii

- v té době už slavil první úspěchy, svým nadáním literárně zachytil to, co prožil a o čem slýchal ve svém rodném kraji

- odsuzoval společnost složenou z chladných, malicherných, všedních povah. Jeho ideálem byla mravně dokonalá společnost

- byl to mistr satiry, psal komedie, romány, povídky, považován za zakladatele ruského realismu tzv. petrohradské povídky – *Podobizna, Bláznovy zápisky, Pláště*

- cyklus povídek, hrdiny jsou zajímaví lidé z Petrohradu

román *Mrtvé duše* – první díl plánované trilogie, kritika statkářů

- Čičikov projíždí Ruskem a kupuje „mrtvé duše“ – mrtvé nebo zmizelé, jejich vlastnictví mu pomáhá ke spekulacím

komedie: *Ženitba, Hráči, Revizor*

Fjodor Michajlovič Dostojevskij (1821–1881)

- v roce 1849 zatčen a odsouzen na smrt za protivládní aktivity

- těsně před popravou trest změněn – 4 roky na galejích v Omsku na Sibiři, kde trpěl epileptickými záchvaty → citlivější k utrpení, zaměření na duševní pochody

- světově uznávaný prozaik, tvůrce moderního románu

- ovlivnil rozvoj psychologického románu a prózu tzv. proudu vědomí (V. Woolfová, J. Joyce)

Zločin a trest – stěžejní dílo celosvětové realistické literatury

- hrdina Rodion Raskolnikov chce zavraždit lichvářku, zabije i její sestru

Běsové – rozsáhlý román podle skutečného příběhu revolucionáře

Idiot – není to člověk bláznivý, ale nepochopený

- hlavní hrdina mladý zchudlý kníže Myškin trpící epilepsií – je dobrák, kterého okolí nechápe

Bratři Karamazovi – osudy statkáře a jeho 4 synů

Anton Pavlovič Čechov (1860–1904)

- prozaik a dramatik, ovlivnil vývoj světové prózy i dramatu, zájem o existenciální otázky života

- smysl pro humor, často satira – dráždil cenzuru

Tři sestry – Olga, Máša, Irina chtějí změnit svůj osud a zjišťují, že to nejde

Višňový sad – tragicky laděná komedie

další hry: *Racek, Strýček Váňa*

Anglie:

Charles Dickens (1812–1870)

- ostrá kritika společenských jevů, citová hloubka, láskyplný humor

Kronika Pickwickova klubu – první román, příběhy z cest 4 členů klubu na venkov

Oliver Twist – román se sociálním podtextem, osiřelý chlapec vyrůstá v chudobinci, žije špatně. Utíká do Londýna a stává se členem zločinecké party a brzy je zadržen. Dostává se zpět do zločinecké party.

David Copperfield – román s autobiografickými rysy

Charlotte Brontëová (1816–1855)

Jana Eyrová – oblíbený román, příběh ženy-sirotka

Emily Brontëová (1818–1848)

Na Větrné hůrce – jediný její román, složitý příběh – nalezenec se krutě mstí za své ponížení z mládí

Polsko:

Henryk Sienkiewicz (1846–1916)

- jeden z nejoblíbenějších autorů historické literatury

- získal Nobelovu cenu za literaturu v roce 1905

Ohněm a mečem – románová trilogie ze 17. stol., boj polských šlechticů proti ukrajinským kozákům

Quo vadis – z doby Neronova Říma, pronásledování prvních křesťanů

USA:

Mark Twain – *Dobrodružství Toma Sawyera*

Jack London – *Bílý tesák*

České země:

Karel Havlíček Borovský – *Křest sv. Vladimíra, Tyrolské elegie, Král Lávr*

Jan Neruda – *Povídky Malostranské, Písně kosmické*

Karolína Světlá – *Vesnický román, Kříž u potoka*

Svatopluk Čech – *Výlet pana Broučka do Měsíce*

Další údaje o knize:

- **dominantní slohový postup:**

vyprávěcí

- **vysvětlení názvu díla:**

Nora – křestní jméno hlavní hrdinky

Podtitul Hra pro panenky – v textu je několikrát zmíněno, že Nora je manželovou hračkou a jejich děti jsou zase Nořiny hračky.

- **posouzení aktuálnosti díla:**

Hra je velmi aktuální, hlavní hrdinka se cítí jako loutka a touží žít vlastní život.

- **pravděpodobný adresát:**

Kdokoli, hra nemá modelového čtenáře.

- **zařazení knihy do kontextu celého autorova díla:**

Hra Nora vznikla r. 1879, tj. za autorova pobytu v Itálii a Německu.

- **tematicky podobné dílo:**

Anton Pavlovič Čechov – Tři sestry: realistické drama, v němž se řeší osud ženských postav

- **porovnání s filmovou verzí nebo dramatisací:**

Hru je (bylo) možné vidět v Divadle pod Palmovkou, herečka Tereza Dočekalová získala za hlavní roli cenu Thalie.